

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: ???

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: ???

SOSYAL HİZMET MEVZUATI

Yazarlar

Prof.Dr. İlhan TOMANBAY (Ünite 1)

Dr. Reyhan ATASU TOPÇUOĞLU (Ünite 2)

Dr. Ercüment ERBAY (Ünite 3)

Doç.Dr. Tarık TUNCAY (Ünite 4, 5)

Doç.Dr. Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ (Ünite 6)

Aziz ŞEKER, M. A. (Ünite 7)

Dr. Emrah AKBAŞ (Ünite 8)

Editörler

Prof.Dr. İlhan TOMANBAY

Doç.Dr. Abdurrahman İlhan ORAL

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2012 by Anadolu University
All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Genel Koordinatör Yardımcısı

Doç.Dr. Hasan Çalışkan

Öğretim Tasarımcıları

Yrd.Doç.Dr. Seçil Banar

Öğr.Gör.Dr. Mediha Tezcan

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Öğr.Gör. Nilgün Salur

Kitap Koordinasyon Birimi

Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Grafikerler

Gülşah Karabulut

Özlem Ceylan

Kenan Çetinkaya

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Sosyal Hizmet Mevzuatı

ISBN
???????

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde adet basılmıştır.

ESKİŞEHİR, 2012

İçindekiler

Önsöz.....	iv
1. Önce Genel Giriş ve Temel Kavramlar.....	2
2. Kadın Hakları ve Aile Mevzuatı.....	26
3. Çocuk ve Gençlik Mevzuatı.....	60
4. Yaşlılar ve Engellilerle İlgili Mevzuat.....	94
5. Sağlık Alanında Sosyal Hizmetle İlgili Mevzuat.....	120
6. Adalet Alanında Sosyal Hizmet Mevzuatı.....	156
7. Sosyal Güvenlik Mevzuatı.....	184
8. Diğer Sosyal Hizmet Alanlarını İlgilendiren Mevzuat Genel Değerlendirme.....	218

Önsöz

Sosyal hizmet mevzuatı, yaygın bir alanda çalışan bir mesleğin ve kardeş diğer sosyal mesleklerin yaygın bir alanda durmasız süren bir etkinlikler bütünlüğünün mevzuatıdır. Sosyal Hizmet Mevzuatı kitabı da bu yaygın alanda çalışan herkesi ilgilendiren ve birçok çalışma alanında yapılan toplumsal ve mesleki etkinliklerin düzenli ve verimli olmasını sağlayan tüzel, hukuksal düzenlemelerin ancak bir özeti olarak verildiği bir kitaptır.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Önlisans Programı öğrencileri için hazırlanan ders kitabı çerçevesinde sınırlandırmak zorunda olduğumuz bu sosyal mevzuatı aslında çok daha geniş ve derindir. Başarılı olmak isten sosyal çalışmacılar, sosyal yardımcıları, sosyal teknikerler, sosyal bakım elemanları bu hukuksal düzenlemeler çerçevesinde belki zaman zaman daha etkili olmadıklarını düşünecekler, ama bu mevzuata hakim oldukları süre içinde mesleklerini daha düzenli, daha hakkaniyetli ve daha disiplinli olarak uyguladıklarını göreceklerdir.

Mevzuatı bilmek mesleğini daha iyi uygulamak demektir. Mevzuatı bilmeden yapılan mesleki çalışmaların kalıcı ve etkin olması beklenemez. Belki tekil çalışmalarda başarı sağlandığı düşünülebilir. Ancak bu başarı sürekli, yaygın ve kalıcı olamaz. Meslekte başarı disiplinli bir etkinlikler ortaklığının yaratılmasıyla sağlanır. Disiplin de sadece bilimsel bir kavram değildir. Disiplin aynı zamanda o bilimsel bilgilerin yaygın bir düzenlilik içinde uygulamaya aktarılmasıdır. Bu disiplini de mevzuat sağlar.

Her mesleğin her zaman mevzuatın kendisi için daha iyi olması, daha geliştirilmesi yönünde talepleri olabilir ve bu doğaldır. Bu gelişmenin getirdiği bir zorunluluktur. Ancak yeni mevzuat, yeni hukuksal düzenlemeler yürürlüğe girene değin eskisine uygun davranmak sadece bir hukuk devletinde olması gereken bir durum değil, başarılı bir etkinlikler zincirinin ve tutarlı bir meslek uygulamasının sağlanması için gereklidir; zorunludur.

Mesleğini sevmek onu belirli kurallara uygun olarak yürütmek demektir. Kuralsız, ilkesiz, düzensiz ve akla geldiği gibi yapılan bir uygulama mesleki uygulama olamaz. Kalıcı başarı da sağlamaz. Mesleği kalıcı yapmaz. Bu ilke ve kurallar sadece mesleki ilkeler ve kurallar değil, aynı zamanda, onlarla bütünlüştür tüzel, hukuksal kurallardır. Yazılı hukuk kurallarıdır.

Nasıl ki sevdiğimizize de, komşumuza da, çocuğumuza da aklımıza geldiği gibi; bize o anda doğru geldiği gibi ya da içimizden geldiği gibi davranmamamız gerekir, bunun gibi her konuya belirli ilkeler ve kurallar çerçevesinde yaklaşmak disiplinli bir yaklaşımdır ve her zaman başarıyı getirmese bile düzenliliği, benzer olgularda ortak davranmayı sağladığı için biziatihi başarıdır.

Kendi alanlarında yetkin birer akademisyen ve uygulamacı olan ünite yazarları bu kitapla açıköğretim öğrencilerine yararlı olabilirlerse kendilerini mutlu sayacaklardır. Sosyal hizmet alanına bu yolla katkı yapmış olmanın huzurunu yaşayacaklardır.

Bu kitabı hazırlama görevini ve fırsatını veren başta Anadolu Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Davut AYDIN'a, Açıköğretim Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Kerim BANAR'a, Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Önlisans Programı Koordinatörü Sayın Doç. Dr. A. İlhan ORAL'a içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bizlere yeni bir itki (impuls) sağladılar, bizi üretici ve yaratıcı kıldılar. Bu da mesleğin ve alanın gelişmesine önemli bir katkıdır.

Türkiye'de sosyal hizmetler alanında ilk açılan ve önemli bir değer taşıyan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Programının üstün bir nitelikte başarılı meslek elemanları yetiştirmesi hepimizin başarısıdır ve ülkemizin yararınadır. Kutlu verimler umudumuzdur.

Editörler

Prof.Dr. İlhan TOMANBAY

Doç.Dr. Abdurrahman İlhan ORAL

ARKA KAPAK YAZISI

Sosyal Hizmet Mevzuatı kitabı sosyal hizmet alanlarında çalışan ve çalışacak olanların içinde yer alacakları, çalışacakları kurum ve kuruluşlarda hangi ilke ve kurallara uygun olarak çalışmamız gerektiği konusunda bizi bilgili kılacak bir kitaptır.

Sosyal hizmet alanlarında çalışan sosyal çalışmacılar (sosyal hizmet uzmanları) ve diğer sosyal meslek elemanları ile ara meslek elemanları (sosyal yardımcıları, sosyal teknikerler, sosyal sekreterler, sosyal bakım elemanları vb.) bu kitapta ele alınan hukuk kurallarına uygun olarak çalışacaklardır. Hukuksuz toplum olamayacağı gibi hukuksuz meslek de olmaz.

Hukuk kuralları meslek elemanını başarılı kılar, mesleği etkin kılar, mesleği meslek yapan ögeler arasında sadece mesleki değerler, dayanılan bilim dalları yani disiplinler, sadece mesleki kurallar değil o alanda bulunan yazılı hukuk kuralları da yer alır.

Bunları iyi tanıyan meslek elemanları mesleki uygulamalarında başarılı olacaklardır.

1

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- 👁️ Mevzuat, sosyal mevzuat, sosyal çalışma mevzuatı kavramlarını,
- 👁️ Bu kavramların aralarındaki bağlantılarını,
- 👁️ Türkiye'nin sosyal mevzuatını ve sosyal hizmet mevzuatını,
- 👁️ Bu bilgilere temel olan kimi hukuk terimlerini,
- 👁️ Mevzuat bilmenin meslek başarımızdaki çok önemli yerini,
öğrenecek ve istekle çalışırsanız bu öğrendiklerinizden ötürü büyük bir doyum sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Anahtar Kavramlar

🔑 Mevzuat	🔑 Uluslararası Mevzuat
🔑 Tüzel Düzenlemeler	🔑 Yasa/Kanun
🔑 Sosyal Mevzuat	🔑 İçtihat
🔑 Sosyal Çalışma Mevzuatı	🔑 Tüzük
🔑 Sosyal Hizmet Mevzuatı	🔑 Yönetmelik
🔑 Hukuk	🔑 Yönerge

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Mevzuatın Derlenmesi

Önce Genel Giriş ve Temel Kavramlar

GİRİŞ

Önce bu dersin adından ne anladığımıza bakmalıyız. Sosyal hizmet mevzuatı dendiği zaman aklımıza ne gelmeli? Kitabın adına bakarsanız “sosyal hizmet” ile ilgili “mevzuat” gelmeli. Bunun ne olduğunu öğrenmek, hatta iyice kavramak için de sosyal hizmet ve mevzuat kavramlarını bilmemiz gerekmektedir. O zaman, gelin, bu iki kavramdan başlayalım.

Sosyal hizmet, Sosyal Hizmete Giriş ve Sosyal Hizmet Kuruluşları adlı kitaplarımızda da okuduğunuz üzere İngilizce social service teriminin karşılığıdır. Social bildiğiniz gibi sosyal’in; service servis’in İngilizcesidir ve servis hizmet ile aynı anlamdadır. İngilizce’de bir de social work terimi vardır. Work çalışma, iş olduğuna göre bunun Türkçe karşılığı da sosyal çalışmadır. Social work her ne kadar sosyal çalışma ise de Türkiye’de uzun zamandır social work terimine karşılık olarak sosyal hizmet de denmektedir. Burada işler karışmaktadır, ama siz böyle bir karışıklığın olduğunu bilerseniz doğruyu düşünmekte zorluk çekmezsiniz. Demek ki, sosyal hizmet dendiğinde social work de anlaşılabilirmiş, ancak bu terimin tam karşılığı social service imiş. Diğer kitaplarımızdan bildiğiniz gibi social work İngilizce’de bir mesleğin adını anlatır; social service ya da bunun çoğulu olan social services de sosyal hizmet ya da sosyal hizmetler olarak belirtildiğinde sosyal çalışma mesleğinin (social work) çalıştığı alanları, hizmet alanlarını anlatır. Bunlar nelerdi? Sosyal Hizmete Giriş kitabınızın ilk ünitesine bakarak bunları anımsayabilirsiniz.

Öyleyse biz bu kitapta sosyal hizmet mevzuatı dendiğinde hem mesleğin (social work) hem bu mesleğin ilgilendiği alanlara ait (social services) mevzuatı anlayabiliriz. İki de aslında birbirlerinden çok da ayrı şeyler değildir.

Peki, mevzuat nedir? Mevzuat Türkçemize Arapça’dan girmiş bir sözcüktür ve hukuğun temel terimlerinden biridir. Mevzuat mevzu sözcüğünün çoğuludur. Arapça’da -at eki sonuna geldiği sözcüğü çoğul yapar. Yani Türkçe’deki -ler, -lar eklerinin aynı işlevini görür. O zaman, bu konuda ilk öğrenmemiz gereken şudur: Mevzuat mevzular demektir. Mevzu sözcüğü de Türkçe’deki konu sözcüğüne karşılık gelir. Bugünkü mevzumuz, bugünkü konumuz der gibi... (Bu arada: Mevzuat zaten çoğul bir sözcük olduğuna göre mevzuatlar dememeye dikkat ediniz. Çoğulu iki kez yinelemiş olursunuz. Bu da olmaz.) Öyleyse mevzuatın Türkçe sözcük olarak karşılığı konular demek oluyor. Bununla ne anlatılmak isteniyor?

Arapça’da “mevzuu” “vaaz edilenler” demektir. Vaaz etmek somut bir eşyayı değil de soyut bir düşünceyi, ilkeyi, kuralı... “ortaya koymak” demektir. Yeni bir düşünceyi, kuralı, ilkeyi belirleyip söylediğiniz ya da yazdığınız, açıkladığınız zaman onu vaaz etmiş, yani ortaya koymuş oluyorsunuz. Vaaz edilenler, ortaya konulanlar; mevzuu da konular demek oluyor. Şimdi konu herhalde aydınlandı. Bu çerçevede, mevzuat, ülkenin ve toplumun dirlik düzenlik içinde yürütülmesi ve yaşaması için ortaya konulan her türlü yazılı hukuk kuralları anlamını yükleniyor. Hukuk çerçevesinde “vaaz edilenleri”, “konulanları” kim koyar? Yani bir ülkede hukuk kuralları nerede belirlenir ve yazılı kurallar haline geçer? Parlamentolarda, değil mi? Türkiye Cumhuriyetinin parlamentosu Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

Demokratik düzenlerde, seçim yoluyla iktidara gelmiş hükümetlerin hazırladığı yasa tasarıları gene seçim yoluyla gelen milletvekillerinden oluşan parlamentoya getirilir. Burada iktidarın isteği doğrultusunda görüşülür, tartışılır, oylanır ve çoğunluk tarafından kabul edilirse parlamentoda kabul edilmiş olur. Kabul edilen metin Cumhurbaşkanına yollanır. Cumhurbaşkanının onayı ve T.C. Resmi Gazete’de yayınlanmasından sonra yürürlüğe girer; yani uygulanmaya başlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülen ve oylanarak kabul edilen her yazılı düzenleme Cumhurbaşkanının onayı ve T.C. Resmi Gazete’de yayınlanmasının arkasından yürürlüğe girer dedik ya, yürürlüğe giren bu düzenlemelerin hepsi aynı adı taşımaz. Parlamentoda yasa çıkarılır. Bunun yanında, Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan yasa gücünde kararname ya da kanun gücünde karraname onaylanır. Ancak mevzuat bunlarla kalmaz. Biraz aşağıda mevzuatı oluşturan diğer yazılı hukuk kurallarını da göreceğiz.

Demek ki, mevzuat genel bir kavramdır. Parlamento tarafından ortaya konulan konuları ifade eder. Burada koymak, vaaz etmek sadece ortaya atmak, söylemek olarak anlaşılmalıdır. Çağdaş hukuk kuralları (mevzuat) yazılı olmak zorundadır. Parlamentoda tartışılıp kabul edilmeyen, Cumhurbaşkanına yollanmayan ve Cumhurbaşkanının onayından çıkmayan ve daha sonra da T.C. Resmi Gazete’de yayınlanmayan hiçbir yazılı düzenleme yasa olarak işlem görmez, yasa yerine konamaz, uygulanamaz.

Türkiye Cumhuriyeti mevzuatının en üstünde, en tepede Anayasa yer alır. Anayasa enüst yazılı hukuk kuralı olduğu için isteyen hükümetler anayasayı Parlamentoda kabul edildikten sonar halkoyuna da sunabilirler. Bu durum anayasaların önemini gösterir. Ülkede hiçbir yasa, yasa gücünde kararname ve daha altta yeralan diğer mevzuat anayasaya, yani anayasada getirilen, konulan genel ilke ve kurallara aykırı olamaz.

Mevzuatın ne anlama geldiği, ne olduğu konusunda yukarıdaki okuduklarınıza ve genel görüşlerinize dayanarak aklınızda kalanları bir kağıda yazınız.

Bu noktada bilmemiz gereken bir konu daha var. Bir de uluslararası mevzuat konusu var. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilmiş bir yazılı hukuk kuralı ya da kurallarının BM’ye bağlı devletler tarafından kabul edilmesi arzu edilir. Üye ülke örneğin bir uluslararası sözleşmeyi üye de olsa hemen alıp uygulamaya başlayamaz. Kendi parlamentosunda kabul edilmesi beklenir. Örneğin, “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.” (T.C. Anayasası, Md. 90).

Hukukun Temel Kavramları

Hukukun Arapça kökenli bir sözcüktür. Türkçe karşılığı, çok kullanılmayan tüze sözcüğüdür. Tüzel düzenlemeler dediğimizde hukuksal düzenlemeler demek istiyoruz. Hukukun anlamının haklar demek olduğunu yukarıda öğrendik. Şimdi de kapsamlı bir tanımını yapmaya çalışalım:

Hukuk, toplumun ortak iyiliğini ve çıkarlarını gözetme kaygısıyla toplum yaşamının ve devlet aygıtının olduğu kadar birey birey, birey toplum, birey devlet, toplum toplum, devlet toplum ve devlet devlet ilişkilerinin sağlıklı, sorunsuz, etkin, ancak, adalet ve eşitlik içinde sürdürülmesi ve işletilmesi için; örgütlenme, ilişkiler ve işletim düzeninin nasıl olması ya da olmaması gerektiği konularında yetkili organlar tarafından önceden konulmuş yöntemlerle eşitlik, adalet, vicdan, gelenek ve toplumsal normlar çerçevesinde gerekli kuralların koyulduğu ve bu kuralların kamu gücüyle desteklendiği bir toplumsal kurum, bilim dalı ve kurallar bütünüdür.

Bu uzun tanımı daha iyi anlayabilmek için önemli parçalarına bölerek baktığımızda;

Hukuk, toplumun ortak iyiliğini ve çıkarlarını gözetme kaygısıyla toplum yaşamının ve devlet aygıtının olduğu kadar birey birey, birey toplum, birey devlet, toplum toplum, devlet toplum ve devlet devlet ilişkilerinin sağlıklı, sorunsuz, etkin, ancak, adalet ve eşitlik içinde sürdürülmesi ve işletilmesi için; örgütlenme, ilişkiler ve işletim düzeninin nasıl olması ya da olmaması gerektiği konularında yetkili

organlar tarafından önceden konulmuş yöntemlerle eşitlik, adalet, vicdan, gelenek ve toplumsal normlar çerçevesinde gerekli kuralların koyulduğu ve bu kuralların kamu gücüyle desteklendiği bir toplumsal kurum, bilim dalı ve kurallar bütünüdür. Bu önemli noktaları aklımızda tuttuğumuz zaman hukukun ne olduğunu anlamış oluruz.

Hukuk hakların ve sorumlulukların parlamento yoluyla yazılı olarak madde madde belirlendiği ve kamu gücü eliyle uygulandığı bir düzenin adıdır. Hukuk olmasa bir toplumda düzen içinde yaşanamayacağını, o toplumda kaos olacağını düşünebilirsiniz. Çağdaş hukuk kuralları toplumsal düzeni oluşturan din, töre ve görgü kuralları dışında devlet tarafından fiili yaptırımlara bağlanmış yazılı toplumsal düzen kurallarıdır.

Bu kuralların en üstünde anayasaların bulunduğunu da öğrendik. Parlamento tarafından çıkarılan yasalar Anayasaya uygun olmak zorundadır. Kanun gücünde kararnameler de öyle... Daha sonra yukarıdan aşağıya doğru tüzükler, yönetmelikler, yönergeler, genelgeler ve özgelgeler gelir.

Yasa Türkçe bir kavramdır. Arapça kökenden gelen gene Türkçe kanun sözcüğü ile aynı anlamı taşır. Yasa ile kanun aynı şeydir. Biri Arapça, diğeri Türkçe kökenli bir sözcüktür. Tek farkı budur.

Çağdaş hukuk kurallarına uyulmadığı zaman karşınıza çıkacak olan o yasa ile ilgili olarak gene yazılı hazırlanmış çeşitli cezalar bulunmaktadır. Mahkemelerde savcıların (müddeumumi) önermesi ve yargıçların (hakim) kararı ile o hukuk ihlaline uygun olarak belirlenmiş ceza verilir ve uygulanması sağlanır. Bu cezalara yaptırım denir. (Eski deyişle müeyyide.) Yaptırım hukuk kurallarının ayrılmaz parçasıdır. Olmazsa olmaz. Yaptırımlar olmadığı ve uygulanmadığı takdirde hukuka kimse uymaz, uymak istemez. Yaptırım hukuka uygulamayı zorunlu duruma getirir.

İngilizce social work karşılığı olan sosyal çalışma ve social service karşılığı olan sosyal hizmet kavramlarını bu içerikleriyle düşünerek algılamaya çalışınız. Bir alanın adının sosyal hizmet, bir mesleğin adının sosyal çalışma olduğunu ayırdına varabilirseniz, hem mesleği hem bu mesleğin çalışma alanlarını algılamanız daha kolaylaşacaktır.

Toplumsal Düzen Kuralları

Toplumsal düzen kuralları bir toplumda düzeni sağlayan kurallardır. Bu kurallar olmasa toplum toplum olmaz, içinde kaostan, karmaşadan geçilmez. Her toplumda bir düzen vardır. Düzensiz topluluk da olmaz, toplum da olmaz. Kendi içinde düzenini kuramayan ve bunda süreklilik sağlayamayan insan kalabalıkları topluluk ya da toplum haline gelemmez. İnsan kalabalıklarının toplum haline gelebilmesi için kendi içinde genel kabul gören bir düzeni oluşturmuş ve bunda sürekliliği sağlamış olması gerekir.

Toplumsal düzen kuralları tekdüze değildir. Farklı toplumsal düzen kuralları vardır. Tarihsel süreç içinde ilk ortaya çıkan düzen kuralları otorite tarafından koyulan kurallardır. Örneğin, mağarada yaşayan insanlarda en güçlü olanın, genel kararları verebilenin buyruk ya da talimatları süreklilik kazanmaya başladıkça toplumsal düzen kuralı haline gelmeye de başlamış demektir. Bu durum insanların korkularından kaynaklı dinsel inanç gereksinimleri ile karışmaya başlamış ve dinsel kurallar toplumsal düzenin oluşturulmasında etkin olmaya başlamışlardır. Ailede, klanda, kabiledede otorite topluluklar büyüdükçe yetersiz kalmaya başlamış, bunun yarattığı boşluğu din kuralları hem daha sağlam hem daha yaygın ve hem de daha uzun süreli, hatta kalıcı olarak doldurmaya başlamıştır.

Din kurallarından sonra ahlak kuralları gelir. Ahlak kuralları da dinsel kurallara ya da toplumsal otoritelerin getirdiği kalıcılaşmış düzen sağlayan kurallardır. Otoriter kişilikler eliyle yaratılan toplumsal düzen kuralları mağara döneminden başlayarak avcılık ve toplayıcılık dönemlerinde daha yerleşik hale gelmiştir. Avcılık ve toplayıcılık dönemi insanların tarım düzenine geçmeden önceki ekonomik düzenin adıdır. Siz de takdir edersiniz ki o zaman diliminde fabrika yok, tarım yok, ekme biçme yok; insanlar avcılık ve ağaçlardan topladıkları meyveleri yiyerek yaşıyorlardı. Avlanarak ve doğal besinlerle yaşadıkları için de sürekli yer değiştiriyorlar, mevsimine göre göçebe bir yaşam sürüyorlardı. İşte bu dönemde yaşayan küçük topluluklarda güçlü ve karizmatik bir kişiliğin otoritesi yeterliydi. Otorite tarafından getirilen ve zamanla kabul görüp kalıcılaşan kurallar dönemin hukukunu oluşturuyordu. Buna töre denir. Töre, avcılık ve toplayıcılık tarihsel dönemlerinin toplumsal düzen kurallarıdır; yani o dönemin hukukudur. Dinlerin gelişmesiyle dinsel kurallar daha yaygın ve kalıcı olmaya başlamış; töre, din kuralları ile zaman zaman bütünleşmiş, zaman zaman onlara karşı farklılığını genelleştirmiştir.

Dinlerin temelinde zaten toplumsal düzeni kurma iddiası vardır. Din kuralları toplumsal düzenin sağlanmasında etkili birer araçlardır. İnsanlık daha önceleri (avcılık toplayıcılık döneminde) güneşe, aya, yıldızlara, karanlığa, yere, göğe tapınırken soyut ve tek Tanrı fikrinin gelişimi insanlığın toprağı ekip biçmesiyle, yani tarımsal ekonomik düzene geçmesiyle başlamıştır. Soyut ve tek tanrı düşüncesi kalıcılığı, yerleşikliği, cami, havra, kilise gibi tapınma yerlerinin oluşturulmasını ve toplumsal düzen kurallarının daha çok yaygınlaşmasını ve sürekliliğini sağlamıştır. Avcılık toplayıcılık döneminde güce saygı, tarımsal düzende büyüğe saygıya dönüşmüştür. Yerleşik düzene geçildiği için çocuklar ve yaşlılar değer kazanmış, yaşamda yerleri farklı da olsa daha sağlamlaşmıştır. Yerleşik düzende yaşlıların fikirlerinden, çocukların güçleri yettiğince işgüçlerinden yararlanılmaya başlanmış, çocukların geleceğin toplumsal sigortası olarak yetiştirilmesi önem kazanmıştır.

Toplumsal düzeni oluşturan en eski kurallar din kurallarıdır. Dinlerin dine ya da toplumsal düzene uymayanlara getirdiği yaptırım öbür dünyaya gidildiği zaman karşınıza çıkacak olan cehenneme gitmektir. Kurallara uyanları da ödül olarak cennet bekler. İslam dininde hukuksal kuralların öğretilmesine fıkıh adı verilmiştir. Fıkıh İslam dininin anayasası olan Kuran'a uygun olarak uygulanan hukuk kuralları demektir. Fıkıha göre ceza bu dünyada, gene devlet gücü tarafından verilir. Toplumsal düzenin sağlanması için bu gereklidir. Din kurallarına göre yönetilen ülkelerde (şeriat) o dinin kitabına uygun olarak koyulan kuralların uygulanması da vardır.

Tarihsel olarak toplumsal düzenin sağlanması için geliştirilen ahlak kuralları da yaptırımlara bağlanmıştır. Bu yaptırımları da içeren kurallara töre denir. Töre bu tarihsel dönemin hukuk kurallarıdır.

Bunun için eskiden, o dönemlerde, aile meclisi toplanır ve aile büyükleri tarafından uygulanacak yaptırım belirlenir. Ve uygulanır. Töre kurallarında çoğunlukla ölüm cezası ya da ağır bir biçimde can yakma vb. gündeme gelir. Töre genel olarak ahlak anlayışının korunması için getirilen kurallardır.

Din ve ahlaktan sonra toplumsal düzen kurallarını oluşturan üçüncü bir öge de görgü kurallarıdır. Görgü kuralları insanlar arasındaki gündelik düzenin karşılıklı saygı çerçevesinde sağlanması için gereklidir. Birlikte yaşamak için uyulması gerekli olmaktadır. Büyüğe saygı, küçüğü ihmal ve istismar etmeme, kadına öncelik tanıma, kadına ya da büyüğe yol verme, yemekte uygulanan kurallar, bir başkasına karşı kaba, incitici ve tiksiniyecek davranışlarda bulunmama, vb. görgü kuralları kapsamına girerler. Bunlar toplumda insanlar arasındaki gündelik ilişkileri düzenler ve inceltir. Karşılıklı saygı ve sevgiyi artırır. Bunların da yaptırımı vardır. Görgü kurallarının yaptırımı kınamadır, ayıplamadır ve giderek dışlamadır. Bunlar din ve töre kurallarına bakarak ağır bir cezai yaptırım değildir. Ancak, bu yaptırımlara muhatap olan kişi için üzücü ve küçültücü olabilir. Kınanmak da bir çeşit dışlanma olduğu için kimse bu duruma düşmek istemez.

Şekil 1.1: Adliye mahkemeleri kararlarının mevzuata uygunluğunu denetleyen en üst makam.

Tarihte ortaya çıkan bu üç toplumsal düzen kurallarından sonra en son ve en gelişmiş toplumsal düzen kuralları yazılı hukuk kurallarıdır. Buna sadece hukuk demememizin nedeni din ve töre kurallarının da insanlarla ilgili hak ve yükümlülükleri düzenlediği için onların da hukuk kuralı olarak anılabilmeleri ile ilgilidir. Örneğin şöyle diyebiliriz: Töre toplayıcılık ve avcılık döneminin hukuk kurallarıdır. Fıkıh tarımın bulunmasıyla başlayan feodal düzenin, toprağa dayalı düzenin hukuk kurallarıdır. Buna şeriat hukuku da denir. Yukarıda saydıklarımız arasına sadece görgü kuralları bir hukuk kuralı olarak görülmezler.

Yazılı hukuk kuralları diye adlandırdığımız dördüncü toplumsal düzen kuralları herşeyden önce net ve açık olarak yazılı olmak zorundadır. Bu temel kuraldır. Yasa ve buna bağlı olarak çıkarılan tüzük, yönetmelik vb. hepsi yazılı hukuk kurallarıdır. Yazılı olmayan, sözde kalan kurallar çağdaş hukuk kuralları olamaz. Yazılı hukuk kurallarının ikinci bir koşulu yaptırımlarının olması ve bunların da bir otorite tarafından kabul edilerek onaylanmış olması gerekliliğidir. Yaptırımlarının yazılı olmadığı hukuk kuralı olmaz.

Tüm dünyada hukuk normlarını oluşturulurken üç toplumsal temele dayanılır. Bunlar adalet duygusu, o toplumda yerleşik gelenekler ve vicdandır. Hukuksal kurallar ve yaptırımlar oluşturulurken bu üç temele dayanılarak oluşturulur ki, o kuralların genele kabulü, haklılığı ve sürekliliği sağlansın.

Bu noktada açıklanması gereken bir başka nokta, yazılı hukuk kurallarının devlet otoritesi tarafından oluşturulması ve uygulamaya sokulmasıdır. Diktatörlük gibi demokratik olmayan yönetim şekillerinde bir

kişinin ağzından çıksa da hukuk kuralları yaptırımlarıyla birlikte yazılı olmak ve o devlet otoritesinin onayından geçmek zorundadır.

Demokratik ülkelerde ise yazılı hukuk kuralları seçimle iktidara gelen partilerin oluşturduğu bakanlar kurulları ya da parlamento üyeleri tarafından tasarı ya da öneri (teklif) hazırlanır, parlamentoya sunulur ve parlamento (seçilmiş milletvekillerinden oluşur) tarafından görüşülerek kabul edilmeleri ile oluşturulur. Cumhurbaşkanı'nın onayından sonra resmi gazetede yayımlanmasından sonra yürürlüğe girer. Yürütme organı (hükümet) kamu örgütlenmeleri eliyle yazılı hukuk kuralları uygulanır; uyulması sağlanır. Uygulamada ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve anlaşmazlıklar yargı organları, yani bağımsız mahkemeler tarafından denetlenir; uyuşmazlıklar çözülür. Yargı organları bu arada suç teşkil eden eylemleri yargılayarak cezalandırır. Yargı kararlarının uygulanması ve bu kararlara uyulması da yürütme organları eliyle sağlanır.

Ulusal boyutta süreç böyle iken uluslararası yazılı hukuk kuralları da benzer uluslararası organlar tarafından hazırlanır. Uluslararası kuruluşlar, örneğin Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası düzeyde değer taşıyan yazılı hukuk kuralları oluşturulur; üye devletlerin ya da tüm ülkelerin uymaları tavsiye edilir. Uluslararası hukuk kuralları yasa olarak adlandırılmaz. Bunlar uluslararası andlaşma, sözleşme, protokol, yönerge (direktif; talimat) gibi adlarla anılırlar.

Bir de, örneğin, Avrupa Birliği Parlamentosunda, tavsiye kararları alınır. Buna AB ülkelerinin kabulü ve uymaları istenir. Bunlara müktesebat denmektedir. Müktesebat kazanımlar demektir. AB müktesebatı (AB – hukuksal - kazanımları) üye ülkelerin parlamentoları tarafından kabul edilmeleri halinde o ülke mevzuatına yasa olarak alınmış olur.

Sonuçta bunlar da uluslararası düzeyde yazılı hukuk kurallarıdır ve uyulmaları istenir. Uluslararası sözleşmeler bir ülke tarafından kabul edildiği takdirde kendi daha önceki mevzuatıyla farklılık ortaya çıktığı zaman uluslararası mevzuat geçerli olur.

T.C. Anayasası bu durumu şu cümlelerle ifade eder: “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.” (T.C. Anayasası, Md. 90.)

Avrupa Birliğine üye ülkeleri genel ve tek bir hukuksal çatı altında toplamak için 2004 yılında İtalya'nın başkenti Roma'da yapılan bir uluslararası andlaşma gereğince AB Anayasası hazırlanmıştır. Bu anayasanın geçerliği tüm AB üyesi ülkelerin bu anayasanın hükümlerini kabul etmeleriyle, yani bu anayasayı kendi ülkelerinde onaylamalarıyla olanaklıdır. AB anayasası AB'ye üye ülkelerden Fransa ve Hollanda tarafından halkoylamasıyla red edilince ve diğer kimi ülkelerde bu nedenle halkoylamasına sunulamayınca bu anayasanın kabulü mümkün olamamıştır. Ortak bir devletler birliğinin ortak bir anayasası henüz gerçekleştirilememiştir.

Sadece sosyal hizmete değil tüm mevzuata konu olan toplumsal düzen kuralları ve bunların toplumsal temellerini yeniden düşününüz. Tarihsel boyutta ulaşılan noktayı kendi görüşünüze göre analiz ediniz; değerlendiriniz.

Türkiye'de Mevzuat Çeşitleri

Mevzuat, şimdi biraz daha açarak ele alalım; bir ülkedeki yürürlükte bulunan yasa, tüzük, yönetmelik gibi yazılı hukuk kurallarının bütünüdür. Farklı çeşitleri vardır. Bunlar sırasıyla, anayasa, uluslararası antlaşma ya da sözleşmeler (uluslararası mevzuat), yasa, yasa gücünde kararname (kanun hükmünde kararname), içtihat, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge, özelge'dir. Şimdi bunları ayrı ayrı tanıyalım.

Anayasa

Anayasa bir devletin bağımsızlığı, bayrağı, istiklal marşı vb. gibi ulusal değerleriyle ve genel siyasal yapısıyla ilgili temel ilkelerinden, krallık, monarşi, cumhuriyet gibi yönetim sistemine; yasama, yürütme, yargı arasındaki ilişkilerden yurttaşlık hakları ile kişi hak ve ödevlerine dair temel hukuksal kurallara kadar genel ve temel kuralların belirlendiği yazılı metindir. Anayasalar da parlamentolarda oylanır ve kabul edilir.

Anayasalar ülkedeki tüm yasaların temelidir. Yukarıda belirtilen ana konularda genel ilkeleri koyar. Hiçbir yasa anayasa ile çelişemez, ona uyumlu olmak zorundadır. Anayasalar temel doğrultu gösterdiği ve hukuksal bir temel oluşturduğu için çiğnemeleri ağır suç kapsamındadır. Bunun bir istisnası vardır. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili taraf olduğumuz sözleşmelerdeki hükümler anayasa ile çeliştiği hallerde anayasa kurallarından üstündür. Usulüne göre yürürlüğe girmiş olup yasa hükmünde olan bu sözleşmelerin anayasaya aykırılığı iddia edilemez. (Anayasa Md. 90).

Anayasalar büyük çoğunluğuyla yazılı ve halkoylamasına sunularak kabul edilmiş metinlerdir. İstisna olarak İngiltere yazılı bir anayasaya sahip değildir. Yüzyıllardan beri gelen geleneklerine, toplumsal normlarına bağlı olarak ülke düzeyinde örgütlenme ve işleyişlerini düzenlerler. Bu nedenle İngiltere'ye yazılı olmayan anayasaya sahip ülke denir.

Uluslararası Antlaşma ya da Sözleşmeler

Antlaşma, genel olarak karşılıklı iki tarafın bir konuda birlikte yeminleşmeleri, ortak bir davranışta bulunacaklarını karşılıklı bildirmeleri demektir. Tabii ki bu antlaşmanın (ya da andlaşmanın) yazılı olması daha bağlayıcı olur. Buna eski dilde ahit, muahede, ya da İngilizce pakt denir.

Uluslararası antlaşma, iki ya da daha fazla devletin birbirlerine saldırmama, savaşta işbirliği, ortak davranma, belirledikleri temel ve büyük ilkelere karşılıklı uyma gibi iradelerini yazıya geçirip buna uyacaklarını üstlenmeleri ve onaylamalarıdır. Bu karşılıklı üstlenmelerin yazılı belgesine de uluslararası antlaşma denir.

Sözleşme, genel anlamda iki ya da daha fazla kişinin özel ilişkileri, iş ya da mal ilişkileri konusunda

aralarında kabul ettikleri ortak ilkelere uyacaklarına dair yaptıkları irade açıklamalarıdır; ortak bir konuda uzlaştıklarının beyanıdır. Bu irade beyanları sözleşmenin sağlanabilmesi için birbirine uygun olmalıdır. Sözleşme sözel de olabilir, ancak, sözleşmenin de yazılı olması hukuksal bağlayıcılığı sağlar.

Uluslararası sözleşme, iki devlet yada birkaç devletin gene belirli bir konuda karşılıklı ortak beyanlarını yazıya dökmeleri, uyacakları sözünü üstlenmeleri ve bu ortak irade beyanlarının altına imzalamalarıdır. Eski dilde akit, mukavele, İngilizce'de contract (kontrat) denir.

Yazıya geçirilip imzalanan antlaşma ve sözleşmeler devletler arasında bir hukuksal bir ilişki doğurur; dolayısıyla hukuksal bir işlemdir. Uluslararası antlaşma ve sözleşmeler iç hukuk açısından da bağlayıcıdır ve yasa değerindedir (Anayasa, Md. 90). Yukarıda anlattığımız gibi bir yasa ile parlamento tarafından onaylanır. Yasa olarak uygulanmaya başlanır.

Antlaşma ile sözleşme arasındaki fark, antlaşmanın daha genel ve yüksek bir konuda (savaşı durdurmak, saldırmama sözü vermek, toprak paylaşımı ya da toprak almak vermek gibi...) olmasıdır. Adından anlaşılacağı üzere and vermek, yemin etmektir. Sözleşme ise, çok daha sınırlı bir konuda karşılıklı uzlaşma beyanıdır. Örneğin, yurtdışında çalışan işçiler ve aileleri için nasıl bir çalışma, yerleşme ve sigorta sistemi kurulacak; dış ticaret alanında mal alım satımında konuya muhatap olan ülkelere düşen yükümlükler, ortak uygulanması konusunda uzlaşılan çocuk hakları, sığınmacılara sağlanacak haklar gibi toplumsal konular sözleşme konularındır.

Şekil 1.2: Türkiye'de yasaların yapıldığı yasama organı; parlamento: Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)

Yasa (Kanun)

Yasa, anayasaya uygun olarak çıkarılan, bir devletin ya da toplumsal düzenin esenlik içinde yönetilmesi ve sürdürülmesi için her konuda genel kuralları belirleyen, yasama organı tarafından kabulü ve onu izleyen hukuksal süreçlerle geçerli olan yazılı hukuk kurallarıdır. Devlet aygıtlarının çalıştırılması ile toplumsal düzenin sağlanması ile ilgili her konuda yasa çıkarılır.

Yasa ile kanun aynı anlamda iki sözcüktür. Kanun Arapça hak sözcüğünün çoğuludur ve giderek bir toplumsal sistemi anlatan daha genel bir anlam kazanmıştır. Yasa ise kanun sözcüğünün Türkçe karşılığıdır. Aralarında anlam olarak hiçbir fark yoktur.

Yasalar anayasaya aykırı ya da onunla çelişir olamaz.

Yasa Gücünde Kararname (Kanun Hükmünde Kararname)

Yasa gücünde kararname (kanun hükmünde kararname) hükümetin Bakanlar Kurulu eliyle çıkardığı bir kararnamesinin yasa gücünde olması ve yasa yerine geçmesidir. Bunun için çıkarılan karraneme TBMM'ne getirilir ve oylanır. Yasa gücünde kararname çıkarılması zaman kaybına tahammülü olmayan ya da açıkça tartışılmasına ulusal sakınca bulunan konularda bakanlar kurulu tarafından kararların hızlıca alınması ve parlamentoda oylanarak kısa sürede çıkarılması amaçlandığı zaman başvuru bir yoldur.

Aslında yasa yapmak yasama organının (parlamentonun) işidir. Demokratik rejimlerde bu yetki devredilemez. Ancak anayasa hükmü ya da bir yetki kanunu ile bakanlar kuruluna yasa yapma yetkisi verilebilir. TC Anayasasının (1982) 87. maddesi ile, "Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek" TBMM'nin görev ve yetkileri arasında sayılmıştır. Anayasanın 91. maddesinde de KHK çıkarma yetkisi verme hususu düzenlenmiştir. Bu madde şöyledir: "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez."

İçtihat

İçtihat (ictihâd) Arapça kökenli bir sözcük olup anlayış, kanı, kanaat demektir. Hukukta içtihat, yargıcın karşısına çıkan bir hukuk sorununda dayanacağı yasal hükmü bulamaması ya da bulunan hükümden doyum sağlayamaması, kararsız kalması durumunda eski kararlara, gelenek ve vicdanına dayanarak anlayış ve kanısına uygun olarak bir hüküm geliştirmesiyle oluşur. Hüküm olarak vereceği bu karar yargıtay tarafından onanırsa o karar yazılı olarak yayımlanır ve benzer olaylarda geçerli bir yasa hükmü gibi ele alınabilir. Dolayısıyla bunlara yargı kararları da denir. İçtihatlar yargıçlarca oluşturulur, ancak hukukçular tarafında tartışılarak görüş geliştirilir. O içtihat kararı ilerde bir yasa ile düzenlenene kadar benzer olaylarda kullanılabilir. Yani tek karar olarak kalmaz, süreklilik taşır.

Danıştay, Yargıtay, Sayıştay, Askeri Yargıtay'ın kabul ettikleri içtihat kararları bir süre sonra birbirlerine benzer çeşitli içtihatların ortaya çıkmasına yolaçar. Gerek görüldüğü zaman bu benzer içtihatlar ortak yorumlarla birleştirilerek tek karar olarak yazılır. Bu işleme içtihadı birleştirme kararı denir. Bu içtihatlar bağlayıcıdır. Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olurlar.

Tüzük (Nizamname)

Yasalarda kurallar bütün ayrıntılarıyla yer almaz. Eğer böyle olsaydı yasalar hem çok uzun olurdu hem de ayrıntı kuralların değiştirilmesi gerektiğinde değiştirilmesi çok daha zor olurdu. Bu nedenle tüzükler çıkartılır. Tüzük, yasaların bazı maddelerini ya da hükümlerini daha ayrıntılı olarak belirtmek amacıyla bir yasanın bir maddesine ya da diğer ilgili maddelerine bağlı olarak düzenlenen bir hukuk belgesidir. Görüldüğü gibi yasadaki onun bir altında yer alan yazılı hukuk kuralları demetidir. Örneğin İş Kanunu bir maddesinde işveren tarafından çocuk sahibi kadın işçilerin çocuklarının beslenmesi ve bakımını için sorumlu tutmuştur. Bu maddeye göre çıkarılan bir tüzükle emzikli bebeği olan kadınlarla 0-6 yaş çocukları olan kadın işçilerin çocukları için işverenin yapması gerekenler madde madde belirtilmiştir. Kaç kadın işçiden sonra emzirme odası açılır, kaç kadın işçiden sonra kreş açılır, kreş işyerinden ençok ne kadar uzakta olur, kaç yataklı olur vb. gibi kurallar tüzükte belirlenir. O yasadaki sorumlu olan bakanlık tarafından hazırlanan tüzük Danıştay'ın incelenmesine sunulur. Bu incelemeyi başarıyla geçen tüzük taslağı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yürürlüğe girer. Çıkarılma yöntemi budur.

Tüzüğün eski dildeki karşılığı nizamnamedir.

Tüzükler çıkarılmalarına dayanak olan yasaya aykırı ya da onunla çelişir olamaz.

Yönetmelik (Talimatname)

Gene bir yasaya göre koyulan kuralların daha çok işleyişiyle ilgili daha ayrıntılı kuralların yazılı olduğu hukuk belgesidir. Tüzüğün de bir altında yer alır. Ancak yönetmelik de ilgili bir yasanın bir maddesine dayalı olarak çıkarılır. Diyelim ki bir yasa bir maddesinde çocuklar için kreş, yaşlılar için huzurvi kurulmasını öngörmüş ve kurallaştırmıştır. Bu kreşin ya da huzurevinin hangi yöntemlere göre ve nasıl kurulup, nasıl işletileceği, hangi hizmetlerin hangi saatlerde kaç personelle verileceği gibi ayrıntılı ama önemli kurallar yönetmelikte yer alır. İlgili yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacıyla hazırlanan düzenleyici kuralların yer aldığı, yasa ve tüzüklerin uygulanmasında görevlilere yol gösteren yazılı hukuk belgesidir. Kamu kurumları (bakanlıklar, belediyeler) tarafından hazırlanır ve çıkarılır. Resmî gazetede yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer.

Yönetmeliğin eski dildeki karşılığı talimatnamedir.

Yönetmelikler çıkarılmalarına dayanak olan yasaya ve tüzüğe aykırı ya da onlarla çelişir olamaz.

Yönerge (Talimat, Direktif)

Üst makamlardan alt makamdakilere yönelik olarak belirlenmiş herhangi bir konuda tutulacak yolu ve uyulacak kuralları belirten yazılı belgedir. Buyruk (Tr.), talimat (Ar.), direktif (İng.) anlamındadır. Yönetmeliklerde değinilmesi ayrıntı sayılabilecek konularda net ve açıklayıcı bir belge olarak madde madde hazırlanır. Örneğin, bir kamu kurumunda, üniversitede, belediyede ya da bir işletmede temizlik kurallarına uymak için yönerge, bilgisayar laboratuvarının nasıl kullanılmasına dair yönerge çıkarılır. Üst

makam ya da yönetim kurulu tarafından onaylanınca yürürlüğe girer. İlgili kuruluşun ilgili bir duvarında görüldür bir yere asılarak duyurulması ve uyulması sağlanır. Tüm tüzel düzenlemeler gibi (tüm mevzuat gibi) yaptırımları vardır. Kurallara uyulmaması durumunda ceza uygulamasından yönetim görevli ve sorumludur.

İlgili yasa, tüzük ve yönetmelikle çelişir bir yönerge olamaz.

Kararname (Karar)

Bakanlar Kurulunun kararını taşıyan metine kararname denir. Belli bir işin nasıl yapılacağına dair Bakanlar Kurulunun kararını içeren yazılı metindir. Hepsini değil ancak, atama kararnameleri dışında kalan ve yasaların Bakanlar Kuruluna verdiği yetki ve sorumlulukla belli konularda yapılan düzenlemeleri içeren Bakanlar Kurulu kararnameleri mevzuat hükmündedir.

Aynı bunun gibi Avrupa Birliği Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlar da vardır.

Genelge (Tamim, Sirküler)

Örneğin vergi gibi seçilmiş bir konuda o konuyla ilgili herkese yönelik olarak uygulamanın nasıl olması gerektiğine dair açık olmayan ve anlaşılmasını noktaları açıklayan, ilgili kamu kurumu tarafından o kamu kurumunun görüşlerini uymalarını sağlamak için alt makam ve memurlara iletilmek üzere hazırlanan, uygulanması zorunlu yazılı belgedir. Hukuksal değer ve ağırlık taşırlar. Genellikle ilgili yasa, tüzük ve yönetmeliklerin uygulanmasına açıklık getirmek üzere kaleme alınrlar.

Türkçe bir kavram olan genelgeye eski dilde tamim (Ar.), Fransızca kökenli sirküler de denmektedir.

Özelge (Mukteza)

Belirli bir konudaki doğru görüşü ya da olması gereken uygulamayı bildirmek amacıyla başvuran bir hedef kitle ya da makama yazılan yazı, yazılı olarak açıklanan görüştür. Özelgeler genellikle tam anlaşılmasını, tam anlamıyla nasıl yapılması gerektiğine dair kuşkuvarın olduğu bir konuda ilgili kamu makamından talep edilir ve bu tür istek sahipleri hedef alınarak açıklama yazılır. Genelgenin daha dar bir gereksinim grubuna yönelik olarak ve daha çok bir talep üzerine kaleme alınandır. Gene, örnek olarak genelgede verdiğimiz gibi vergi konusundan örnek verebiliriz. Uygulamada tereddüde düşen örneğin bir engelli yükümlü grubuna durumu açıklayan bir özelge yazılabilir.

Özelgeler yasa, tüzük ve yönetmeliklere göre yapılması gerekenlerin açıklanması olduğu için onlara aykırı ya da çelişik olmaları düşünülemez. Bir durum bildirmek çerçevesinde yazılmış olanlar mevzuat hükmünde olmayabilir.

Türkiye’de geçerli bu mevzuat çeşitlerini iyice öğrenmek için boş bir kağıt alınız ve mevzuat çeşitlerinin neler olduklarını sırasına göre alt alta yazınız. Sonra bunları kendin özelliklerini düşünerek yanlarına yazınız.

MEVZUATIN DERLENMESİ

Mevzuat hukukça zenginleşmiş ülkelerde dağlar denizler gibidir. Çok çeşitli mevzuat vardır. Bunların arasından ilgili mevzuatı bularak ona ulaşmak bilenler için kolay ama arayanlar için giderek çok zahmetlidir. Bu nedenle binlerce mevzuatı kolay ulaşılabilir kılabilmek için çeşitli gereksinim boyutların göre farklı derlemeler yapılır. Bu farklı derlemeler kitaplaştırılır ya da internet sayfalarında istenilen yasalar, tüzükler, yönetmelikler... buna göre aranır.

Derlemeler farklı düzeylerde olabilir. Yürürlükteki mevzuat kitaplarının ilgili bakanlıklara ve diğer kamu kurumlarına göre derlenmişini görürsünüz. Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatı, Sağlık Bakanlığı mevzuatı, Maliye Bakanlığı Mevzuatı, SGK Mevzuatı, Bağkur Mevzuatı gibi... Yapılan kamu ya da özel belirli bir hizmet alanına uygun olarak düzenlenebilir. Sosyal Güvenlik Mevzuatı, Sağlık, Eğitim Mevzuatı gibi, Sosyal Hizmet/ler Mevzuatı, Spor Mevzuatı, Trafik Mevzuatı, Denizcilik ya da Havacılık

Mevzuatı, Vakıflar Mevzuatı, Dernekler Mevzuatı gibi... Mesleki alanlara göre: Tıp Mevzuatı, Bayındırlık Mevzuatı, Madencilik Mevzuatı gibi... Ya da bu hizmet alanlarının daha alt dallarına göre mevzuat derlemesi yapılabilir. Evde Bakım Mevzuatı, Anaokulları Mevzuatı, Yaşlılık Mevzuatı gibi... Mesleklere göre mevzuat düzenlenebilir. Örneğin, Mühendislik Mevzuatı, Mimarlık Mevzuatı, Muhasebe Mevzuatı, Sosyal Çalışma Mevzuatı, Avukatlık Mevzuatı, Noterlik Mevzuatı gibi ... Ceza hukukuyla ilgili, idare hukukuyla ilgili, özel hukukla

ilgili, ticaret hukukuyla ilgili, deniz ticaret hukukuyla ilgili... vb. toplanabilir.

Tüm bu derleme çeşitleri ilgili aradığımız mevzuata daha kolay ulaşmak içindir. Gereksinime göre çeşitli derlemeler yapılabilir. Hazırlanan bu derlemelerden başvuru kaynağı olarak yararlanılır. O işle ilgili olanların ellerinde derli toplu bir yayın olması için yapılır.

Mevzuatı böyle geniş bir perspektiften görüp ne denli geniş bir alan olduğunu anladıktan sonra bu anlamayı kolaylaştırmak için daha genel bir derleme örneği verebiliriz. Örneğin; teknik mevzuat, sosyal mevzuat olarak derleyebiliriz. Teknik alandaki mevzuat bir anlayış içinde ya da birkaç cilt tutan bir takım kitap içinde, sosyal alandaki mevzuat gene bir sosyal anlayış içinde ya da birkaç ciltlik kitap dizisi içinde toparlanabilir. Böylece teknik mevzuat içinde İnşaat Mevzuatı, Balıkçılık Mevzuatı, Sanayii Mevzuatı yerelabilir. Sosyal mevzuat içinde de eğitim, sağlık, sosyal çalışma, sosyal hizmetler mevzuatı yerelabilir.

Örnek olarak verecek olursak, Almanya'da bulunan Sosyal Mevzuat (Sozialgesetzbuch) 12 cilt altında toplanan sosyal yasalardan oluşur. Bunlar:

Sosyal Mevzuat Birinci Cilt – Genel Bölümler (Bu ciltte çalışma alanındaki yasalar toplanmıştır. Kaçak işçi çalıştırma ve buna bağlı vergi kaçırma konuları ile ilgili mevzuat.)

Sosyal Mevzuat İkinci Cilt - İş Arayanlar İçin Temel Güvence (Birinci cilt ile aynı konuda mevzuat.)

Sosyal Mevzuat Üçüncü Cilt – İş Bulma Desteği (Çalışma mevzuatı üçüncü ciltte tamamlanmıştır.)

Sosyal Mevzuat Dördüncü Cilt – Sosyal Sigorta İçin Ortak Kurallar (Sosyal Sigorta Mevzuatı.)

Sosyal Mevzuat Beşinci Cilt – Yasal Hastalık Sigortası (Yasal Emeklilik Sigortasının Mali Temellerinin Güvence Altına Alınması.) mevzuatı.

Sosyal Mevzuat Altıncı Cilt – Yasal Emeklilik Sigortası mevzuatı.

Sosyal Mevzuat Yedinci Cilt – Yasal Kaza Sigortası mevzuatı.

Sosyal Mevzuat Sekizinci Cilt – Çocuklar ve Gençlere Yardım mevzuatı.

Sosyal Mevzuat Dokuzuncu Cilt – Engelli İnsanların Rehabilitasyonu ve Katılımı ile ilgili mevzuat.

Sosyal Mevzuat Onuncu Cilt – Sosyal Yönetim Yöntemleri ve Sosyal Veri Koruma mevzuatı.

Sosyal Mevzuat Onbirinci Cilt – Sosyal Bakım Sigortası mevzuatı.

Sosyal Mevzuat Onikinci Cilt – Sosyal Yardım mevzuatı.

Eğitim ve sağlık mevzuatı da geniş anlamda sosyal mevzuatın konusu ise de bu 12 cilt içinde daha çok sosyal çalışma ve sosyal eğitim mevzuatı derlenmiştir. Eğitim ve sağlık mevzuatı ayrı derlemelerin konusudur. Buradaki sosyal mevzuat temelde ve daha çok sosyal hak ve ödevlerle ilgili mevzuatın biraraya getirilmesidir.

İster genel sosyal mevzuat boyutunda, ister temel hak ve ödevler boyutunda bakalım sosyal çalışma (social work) mevzuatı sosyal mevzuatın sadece küçük bir parçası olmaktadır. Almanya'daki Sosyal Mevzuat adlı 12 cilt bize göre daha çok sosyal çalışma ve sosyal eğitim mevzuatıdır.

Ve bu elinizde tuttuğunuz kitap size sosyal hizmet mevzuatı adı altında sosyal çalışma mesleğine konu olan alanlarda, yani sosyal hizmet (social service) verilen alanlarda verilecek sosyal hizmetler ile ilgili tüzel düzenlemeleri konu olarak alacaktır.

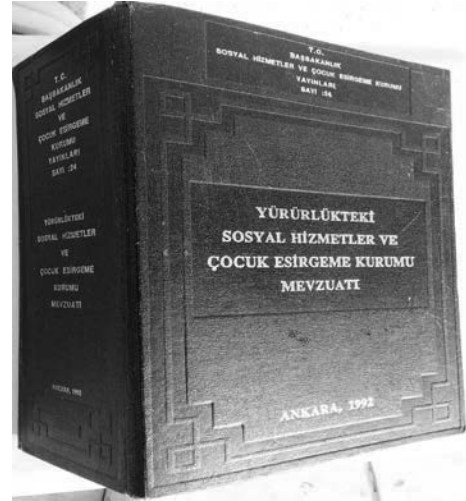
Türkiye'de de çok uzun zamandan beri çeşitli alanlardaki mevzuat T.C. Yürürlükteki Mevzuat (eski adıyla, Mer'i Kanunlar) adıyla cilt cilt yayınlanır. Elektronik ortamda yayınlama ve ulaşmanın kolaylaşmasıyla basılı olarak yayınlamanın eski önemini herhalde gerilemeye başlamıştır.

Basılı mevzuat kitaplarına konumuzla ilgili olması bakımından birkaç örnek vermek istiyoruz. Örneğin, yaşlılık ile ilgili mevzuat 1584 sayfalık bir kapsamda Av. Cafer Tufan Yazıcıoğlu tarafından hazırlanmış ve Yaşlılık Hukuku adıyla yayınlanmıştır (Yazıcıoğlu (yılısız)). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmadan önce sosyal hizmetlerin büyük bölümünü çatısı altında toplayan T.C. Başbakanlık ve Çocuk Esirgeme Kurumu önce 1992 yılında “Yürürlükteki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Mevzuatı”nı uçan yaprak sistemine göre yayınlamıştı. Düzenli olarak devam edilemedi. 2002 yılında da yürürlükte olan SHÇEK mevzuatını “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Mevzuatı” adıyla büyük boy tek cilt olarak yeniden yayınladılar. (Bakınız: Kaynakçada.)

Sosyal hizmet mevzuatı, hem sosyal çalışma mesleğini ilgilendiren mevzuat, hem sosyal hizmet alanı ya da alanları ile ilgili mevzuattır aynı zamanda. Dolayısıyla durumu en iyi belirten deyişin “Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Mevzuatı” olması gerekir. Her iki boyuttan, meslekten bakarak ve çalışılan alandan bakarak aynı mevzuata ulaşırız. Tüm sosyal hizmet çalışanlarını ilgilendiren, bu alanda (sosyal hizmet) ya da bu alanlarda (aile, çocuk, yaşlı vb...) çalışan sosyal hizmet elemanlarının bilmesi gereken mevzuat sosyal hizmet mevzuatıdır. Kuşkusuz bunların tamamını içerik olarak bilmek gerekmez. Kolay da değildir. Çalıştığınız alanın ilgili mevzuatını alarak okumak ve anlamaya çalışmak verdiğiniz mesleki hizmetlerinizi verimlendirecek, etkilendirecek ve size meslek uygulamalarınızda yanlış yapmaktan kurtaracaktır.

Bu kitapta biz sosyal çalışma mesleğinin bakış açısında uygun bir mevzuat ayırlamasına gittik. Bu hizmet alanlarına göre bir ayırlamadır. Aile ve kadın mevzuatı, çocuk ve gençlerle ilgili sosyal hizmet mevzuatı, yaşlı ve engellilerle ilgili sosyal hizmet mevzuatı, sağlık alanında sosyal hizmetlerle ilgili mevzuat, adalet alanında sosyal hizmetlerle ilgili mevzuat, sosyal güvenlik mevzuatı (Sosyal sigortalar, sosyal yardım, sosyal hizmetler, şehit yakınları ve gaziler.) ve diğer sosyal hizmet alanlarını ilgilendiren mevzuat olarak başlıkladık.

Ancak bir de sosyal çalışma mevzuatı dediği zaman sadece bu alanlar değil sosyal çalışma mesleğinin yönetim boyutundaki işlevi de akla gelir ki bu da yönetim mevzuatıyla ilgilidir. Yönetim yoğun ve sürekli bir disiplinli ilişkiler yumağı olduğu için yönetsel ilişkilerin de hukuksal kurallar ve yaptırımlarla düzenlenmesi gerekir, ki düzenlenmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında ya da ilgili bir başka bakanlıkta ya da bu bakanlıklara bağlı kuruluşlarda çalışan sosyal hizmet çalışanları için kamu yönetimi hukuku ve ilgili mevzuat da üzerinde çalışılacak mevzuat kapsamına girer. Bunun gibi,

Şekil 1.3: Mülga T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu mevzuatı.

belediyelerde, il özel idarelerinde çalışan sosyal hizmet çalışanları yerel yönetim mevzuatını, yani belediyelerle ve il özel idarelerle ilgili mevzuatı, özel, ticari kuruluşlarla çalışanlar bu alandaki mevzuatı, sivil toplum örgütlerinde çalışan sosyal hizmet uygulamacıları dernekler ve vakıflar mevzuatını bilmelidirler.

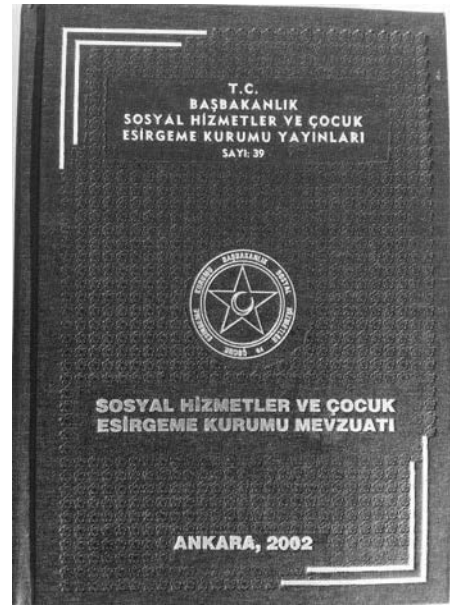

Genç, Turan. 1998, Kamu Yönetimi, Ankara: Kendi yayını. Bu kitapla hem bilimci (Doç. Dr.) hem kamuda uzun yıllar yöneticilik (çeşitli kademelerde yöneticilik ve valilik) yapmış bir kaleminden kamu yönetiminin nasıl olması gerektiğine dair bilgiler alabilirsiniz.

Ulusal Sosyal Hizmet Mevzuatı

Sosyal çalışma mevzuatı meslek mevzuatı ile sınırlıdır. O mesleğin ya da o meslek çerçevesinde çalışanların mesleki çalışma çerçevesini çizer, çalışma kurallarını koyar. Ancak sosyal hizmet mevzuatı, yani mesleğin ilgili tüm etkinlik alanlarındaki mevzuat çok yaygındır. Çünkü bu çalışma alanı çok geniştir. Bu kapsama örneğin çocuklarla ilgili tüm mevzuat girer. Örneğin, ana sağlığı, gebelik ve doğumla ilgili mevzuat, yenidoğan mevzuatı, okul öncesi mevzuat, ilköğretim ve devamı öğretim mevzuatı, çocuk sağlığı ile ilgili sağlık mevzuatı, çocuk mahkemeleri yasası gibi çocuk (gençlik) suçluluğu ve bu konuda adalet sisteminde yeralan çocuklarla ilgili mevzuat, çocukların çalıştırılmasıyla/çalıştırılmamasıyla ilgili mevzuat, sokak çocukları mevzuatı, engelli çocuklarla ilgili, üstün zekalı çocuklarla ilgili mevzuat, çocukların toplumsallaştırılmaları ile ilgili kurallar, çocukların ihmal ve istismar edilmelerinin önlenmesi ile ilgili her türlü düzenlemeler... vb. girer.

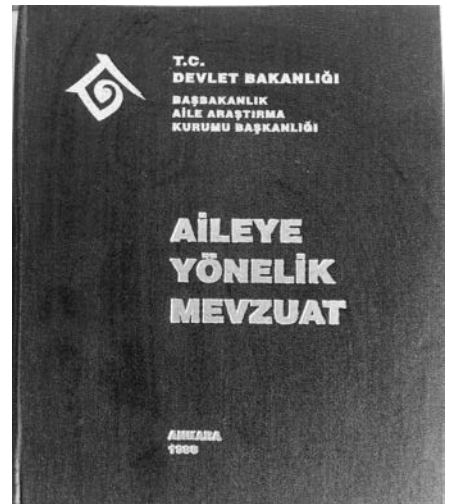
Bunun gibi, aynı genişlikte, gençlerle, yaşlılarla, engellilerle, kadınlarla vb. ilgili olarak bir ülkede hazırlanmış ve yürürlüğe koyulmuş mevzuat girer. Sağlık, eğitim, adalet, çalışma ve sosyal güvenlik sektörlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış yazılı hukuk kurallarının tamamı girer. Mevzuat deyince de sadece yasalar değil, yukarıda ele aldığımız mevzuat çeşitlerinin tümünde yeralan her düzeydeki konuyla ilgili yazılı hukuk kuralları girer. Yasa, tüzük, yönetmelik, kanun gücünde kararname... vb.

Anayasa'da Sosyal Hizmetlerle İlgili Maddeler

Bugün yürürlükte bulunan 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1980 askeri darbeden sonra oluşturulan Kurucu Meclis tarafından 18/10/1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20/10/1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7/11/1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9/11/1982 tarihli ve 17863 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. T.C. Anayasası 23/7/1995 tarihli 4121 sayılı yasanın 1 maddesi ile değişikliğe uğrayan Başlangıç kısmında konumuzla ilgili olarak iki yerde sosyal bir çağrının sahibidir.

“Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

“Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;”

“fikir, inanç ve kararıyla anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere, Türk Milleti tarafından, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.”

Bu metinde sosyal devletin ulaşılmaz hedefi olan “refah” kavramı geçmekte, “sosyal adalet gereklerince” hak ve hürriyetlerden yararlanmaktan söz edilmektedir. Bilindiği gibi refahın sosyal refah olarak okunmasına ve anlaşılmasına destek veren ifade sosyal adalet ifadesidir. Sosyal adaletin sağlandığı toplumlarda refahın da sosyal anlamda yayılacağı açıktır.

Anayasanın, II. Cumhuriyetin nitelikleri başlıklı 2. Maddesi:

“MADDE 2- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.”

diyerek sosyal bir devlet olmanın altını çizmiştir.

Ayrıca 5. Maddesinde geçen “sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya” ifadesi sosyal bir devletin gereğini belirtmiştir.

İnsan haklarında sözedilen maddeleri ve herkesin, “dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit” olduğunu belirten maddesi (Md. 10) ile bu maddeye daha sonra eklenen “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” maddesi;

“Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.”

“Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz (ayrıcalık) tanınmaz.”

maddeleri sosyal devletin temellerini oluşturmaktadır.

Anayasa'nın İkinci kısmında Temel Haklar ve Ödevler başlığı altındaki Birinci Bölümde Genel Hükümler başlığı altında;

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği maddesinde

“MADDE 12- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir” denildikten sonra “Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.” ifadesiyle aileye verilen önem ve değer vurgulanmıştır.

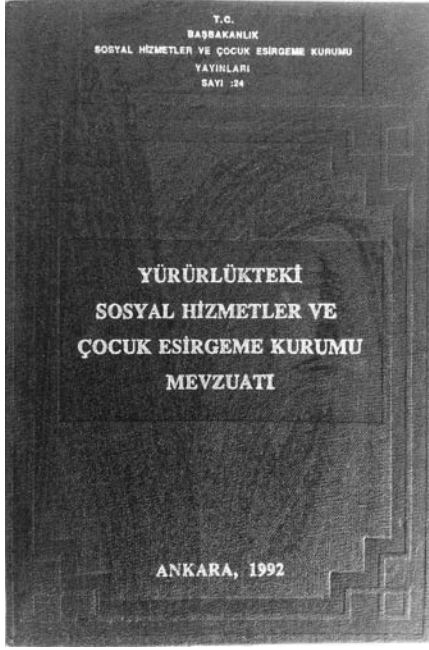
İkinci Kısımın İkinci Bölümünde (Kişinin Hakları ve Ödevleri) I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı başlığı altında;

“MADDE 17- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

“Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.” denilerek özel ve zorunlu durumlar dışında insanın kişi olarak değeri güvence altına alınmıştır.

Gene özel durumlar dışında, “II. Zorla çalıştırma yasağı başlığı altında;

“MADDE 18- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.” denilerek insanın zorla çalıştırılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Bir sonraki maddede de;

“MADDE 19- Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.” denilerek kişi hürriyeti ve güvenliği anayasal koruma altına alınmıştır.

Bunlar gibi, özel hayatın gizliliği (Md. 20), konut dokunulmazlığı (Md. 21), haberleşme hürriyeti (Md. 22), yerleşme ve seyahat hürriyeti (Md. 23) din ve vicdan hürriyeti (Md. 24), düşünce ve kanaat hürriyeti (Md. 25), düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti (Md. 26), bilim ve sanat hürriyeti (Md. 27), süreli ve süresiz yayın hakkı (Md. 29), düzeltme ve cevap hakkı (Md. 32), dernek kurma hürriyeti (Örgütlenme özgürlüğü) (Md. 33), toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı (Md. 34), maddeleri kişi özgürlüğünün güvence altına alındığı maddelerdir. Bunlar ancak yasaların öngördüğü özel durumlarda kısıtlanabilir.

XIII. numaralı “Hakların Korunması ile İlgili Hükümler” başlığı altında yer alan hak arama hürriyeti (Md. 36) sosyal hizmetin hak olduğu bir ülkede bu hakka sahip olmak isteyen insanlar açısından önemli bir güvence olsa gerektir.

Ve 40. Madde ile de bu temel hak ve hürriyetlerin korunması anayasal güvence altına alınmıştır.

Anayasa'nın Üçüncü Bölümü doğrudan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevlere ayrılmıştır. Bunlar arasında yer alan “I. Ailenin korunması ve çocuk hakları” 41. Madde ile “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.” ifadesini getirmiştir. Ve devamla; “Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.” demiştir. Daha sonra Anayasa'ya eklenen iki cümle ile de her çocuğun “korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip” olduğunu ve devletin, “her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri” almak durumunda olduğunu hükme bağlamıştır.

Bu maddeyi, Madde 42, (Eğitim ve Öğretim Hakkı) “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.” maddesi izlemektedir.

Sosyal çalışma mesleğine ve sosyal hizmet müdahalelerine konu olan çalışanlar hakkında da Anayasa'da “IV. Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti” düzenlenmiştir. 48 Madde ile “Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir.” dedikten sonra özel teşebbüsler kurmak güvencesi verilmekte ve ama “Devlet, özel teşebbüslerin [...] sosyal amaçlara uygun yürümesini... sağlayacak tedbirleri alır.” denmektedir.

Çalışma aynı zamanda herkes için bir hak ve ödevdir (Md. 49). “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”

Bunu çalışma şartları ve dinlenme hakkı izler. “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.” (Md. 50). Ve devamla: “Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.”

Dernekleşerek örgütlenme hakkının yanı sıra 51 ve 52. maddelerde çalışanlar ve işverenler için sendika kurma ve sendikal etkinliklerde bulunma hakkı sağlanmıştır. Bu sendikal faaliyetlerden de toplu iş sözleşmesi ile grev ve lokavt hakları anlaşılmalıdır.

Bunu, ücrette adalet sağlanması (Md. 55) düzenlemesi izlemektedir. “Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.”

Sağlık, çevre ve konut başlığı altında herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.” Dendikten sonra, “Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.” denerek sağlık hizmetlerinde devletin sorumluluğu da vurgulanmıştır.

“B. Konut hakkı” 57 maddede “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.” ifadesiyle yer almıştır.

Gençliğin korunması da Anayasa'nın hüküm getirci ilkelerindedir. “IX. Gençlik ve Spor” kenar başlığı altında yer alan “A. Gençliğin korunması” başlığı altında

“MADDE 58- Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.” ifadesinden sonra “Devlet, gençleri alkoldüşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.” denmektedir.

Bunu aynı konuda 59. Madde izlemektedir. “Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyla korur.” denerek gençlerin spora özendirilmelerinin anayasal temeli oluşturulmuş olmaktadır.

Bu bölümde son olarak da “Sosyal güvenlik hakları” 60. Madde ile güvence altında alınmıştır. “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” denilerek “sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” arasında

“Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

“Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

“Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

“Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” (Md 61)

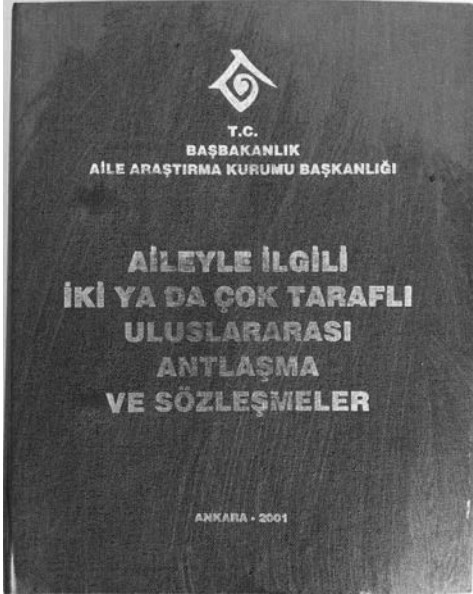
Görüldüğü gibi 1982 Anayasasında sosyal hizmetlere konu olan hemen her nüfus grubu ve kişi sosyal devlet anlamında korunmuş, bir değer altına alınmıştır. Anayasa’da çizilen bu çerçeve Türkiye’de sosyal hizmetlerin çalışma temellerini yeterince oluşturmaktadır. İçinde bulunduğumuz tarihlerde yeni Anayasa yazılması çalışmaları yapılmaktadır. Yeni Anayasa’da da sosyal devlet, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlere temel oluşturacak bu tür hükümlerin çağdaş bir devlet olmanın gereği olarak yer alacağını düşünebiliriz. Bu konuda Türkiye’de siyasal bir sıkıntı bulunmamaktadır. Bu sevindiricidir.

Uluslararası Sosyal Hizmet Mevzuatı

Sosyal hizmetlerle ilgili uluslararası mevzuat dendiğinde akla uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler, , bildireler ya da bildiriler (beyanname) ve kararlar gelir. Zaman zaman protokol sözcüğüyle de karşılaşırız. Protokol sözleşmenin, bir anlaşma belgesinin İngilizce karşılığıdır. İkisi de kullanılmaktadır. Bunun gibi antlaşma yerine anlaşma sözcüğünün kullanıldığını da görürsünüz.

Sosyal hizmet alanlarında uluslararası düzlemde uluslararası antlaşma ve sözleşme ya da karar ile karşılaştığımız konular çalışanlarla, çocuk ve kadınlarla ilgili olanlardır. Bunların yanı sıra suçluların iadesiyle, sığınmacılarla ilgili uluslararası sözleşmeler de vardır. Çocuk ve kadınlarla ilgili uluslararası sözleşmeler daha çok Birleşmiş Milletler (BM) (United Nations – UN) tarafından hazırlanır ve ülkelerin kabullerine sunulur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) sığınmacılarla ilgili mevzuatın hazırlanmasında öne çıkar. Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) (International Labor Organisation – ILO) sözleşmeleri vardır.

Bunlarla uluslararası düzeyde çalışma normları belirtilir ve diğer ülkelerin onayına sunulur.

Her ülke bu uluslararası sözleşmelerden kendisine uyanı, kabul ettiğini alır, kendi Bakanlar Kurulu tarafından kabulüne dair bir yasa hazırlanır. Türkiye’de Bakanlar Kurulu Kararı ve bir yasayla uluslararası antlaşma, sözleşme ya da karar Türkiye tarafından da kabul edilmiş olur. Türkiye, uluslararası metni kabul etse de her ülke gibi bu tür kabullerde kendisine uymadığını düşündüğü, kabul etmek istemediği maddelere “çekince” koyarak onları reddedebilir. Bunun örnekleri bulunmaktadır.

Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada sosyal hizmet çalışanları için en temel ve en belirleyici uluslararası belge İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir. Bu bildirge 10 Aralık 1948 günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Paris’te yapılan oturumunda 217 A(III) sayılı kararı ile kabul edildi. Oylama sırasında altı sosyalist ülke çekimser

kaldı. Bildiri, bu ülkeler ile Suudi Arabistan ve Güney Afrika Birliği dışında kalan diğer BM üyesi ülkelerin oylarıyla kabul edildi. Türkiye bu Bildirgeyi 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul etti (İnsan hakları..., 1949).

Bu bildirgenin önemi, her ülkede farklı boyutlarda tanınan temel ekonomik, toplumsal, kültürel, medeni ve siyasal haklar ortak kabul edilir değerler durumuna gelmiştir. Yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği gibi bireysel temel haklar başta olmak üzere, keyfi tutuklama, hapis ve sürgünden korunma, bağımsız ve tarafsız mahkemelerde adil ve kamuya açık olarak yargılanma hakkı gibi genel yargı ilkeleri evrenselleştirilmiş ve bütün bunlar düşünce, vicdan, din, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri ile bütünleştirilmiştir. Ayrıca, sosyal güvenlik, çalışma, eğitim, toplumun kültürel yaşamına katılma haklarıyla bilimsel ilerlemenin ürünlerinden yararlanma hakları gibi yeni haklar da getirilmiştir. Dolayısıyla bu bildirgeyi tüm ülkelerin kabulüyle insan haklarının tüm dünyaya yayılması amaçlanmıştır.

İnternetinizde herhangi bir arama motorunda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yazarsanız çok çeşitli adreslerde bu bildirgenin tam metnine ulaşabilirsiniz. İnsana hizmet olan sosyal hizmet alanlarında çalışan her eleman için temel bir belge olan bildirgenin mutlaka öncelikle anlayarak okunmasını salık verimiz.

Bu temel bildirgeden sonra birçok uluslararası bildirge ya da sözleşmeler kabul edilmiş ve yayınlanmıştır. Örneğin:

Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme (20 Aralık 1952),

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi (20 Kasım 1959)

Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (18 Ekim 1961)

Afrika İnsan ve Halklarının Hakları Şartı (26 Haziran 1981)

Bunlardan birkaçını tanıyacak olursak; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) çocuklarla ilgili olarak bugüne kadar Dünya’da yapılmış en kapsamlı insan hakları belgesidir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmış, 2 Eylül 1990 günü yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde çekinceli olarak onaylamıştır. 4058 Sayılı Onay Kanunu 11 Aralık 1994 gün ve 22138 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Türkiye'nin koyduğu çekince şöyledir: "Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17., 29. ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutmaktadır." Bu maddelerin neler içerdiğini internette Çocuk hakları Sözleşmesini indirerek öğrenebilirsiniz. Bu sizin önce merakınızı ve sonra öğrenme heyecanınızı arttıracaktır.

Çocuk Hakları Sözleşmesine ulaşmak için:
http://www.asayis.pol.tr/belge/cocuk_haklari_sozlesmesi.pdf

Bundan başka çocuklarla ilgili olarak “Ülkelerarası Evlat Edinmede Çocukların Korunması ve İşbirliğine Dair Hague Sözleşmesi” vardır. Sözleşme, ülkelerarası evlat edinmeye konusunda ortak kuraları belirlemektedir. “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Yönetmeliği–Riyad Yönetmeliği”, “Özgürlüklerinden mahrum bırakılmış suçlu çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Kuralları”, “Çocuk Adaletinin Yürütülmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları (Beijing Kuralları adıyla anılır. Çünkü Çin’in Beijing (Pekin) kentinde imzalanmıştır.), “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye ilişkin, çocukların silahlı çatışmaya karışması ve çocukların satılması, çocuk fuhuş'u ve çocuk pornografisi üzerine bağlı iki protokol bulunmaktadır. Bunları da adlarını yazarak internette ulaşip inceleyebilirsiniz.

Bir de UÇÖ sözleşmelerine örnekler verelim: “İstihdama Kabulde Asgarî Yaşa İlişkin 138 Sayılı UÇÖ Sözleşmesi.” Bu sözleşme ile asgari işe başlama yaşı ile ilgili normlar getirilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 26 Haziran 1973 tarihli Genel Konferansı'nda kabul edilmiştir ve 1998 yılında Türkiye tarafından onaylanmıştır (138 No’lu..., 1998). Ayrıca, “Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi.” 182 sayılı bu sözleşme UÇÖ'nün temel haklara ilişkin sekiz sözleşmesinden biridir. 17 06 1999'da UÇÖ toplantısında kabul edilmiş, 25 01 2001 günü TBMM'de kabul edilmiştir. (182 Nolu..., 2001). Ya da 6 Haziran 1930 günü kabul edilen 29 No’lu “Cebri veya Mecburi Çalıştırmaya İlişkin Sözleşme”dir. Zorla ya da zorunlu çalıştırma ile ilgili uluslararası normları koymuştur (29 No’lu..., 1998). Bu tür sözleşmeler, kararlar, Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansında (Cenevre) alınır.

Kadınlarla ilgili önemli uluslararası sözleşmelere örnekler:

“Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW)” Kadınlarla ilgili en önemli uluslararası belgedir. Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan insan haklarına dair yedi temel sözleşmeden biridir. Sözleşmeyi imzalayan ülkeler kadına karşı yapılan kültürel, dinsel ve geleneksel her türlü ayrımcılığı engellemekle yükümlüdür. Bu engelleme sadece kamusal alanla sınırlı değildir, özel alanı da kapsar. Genel olarak simgeleşmiş bir ad olan CEDAW “kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın kaldırılması sözleşmesi” ifadesinin İngilizce kısaltmasıdır. BM Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihli ve 34/180 sayılı Kararıyla kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır. Yürürlüğe giriş tarihi: 3 Eylül 1981’dir. 170 (2002 itibarıyla) ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye sözleşmeyi 1985 yılında imzaladı, 1986’da yürürlüğe soktu. (Kadınlara Karşı..., 1985)

Yıllar sonra Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından 7 Nisan 2011’de “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” Strazburg’da onaylandı. 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açıldı ve 13 ülke ile birlikte Türkiye de ilk onaylayan ülke olarak imzaladı. (Kadınlara Yönelik Şiddet..., 2012). Bu sözleşme İstanbul’da imzalandığı için İstanbul Sözleşmesi adıyla da anılır.

Bunlar gibi birçok sözleşmeye, anlaşmaya ve uluslararası karara siz de aradıkça internet ya da kitaplardan ulaşabilirsiniz. Ayrıca kitabın konu ile ilgili ünitelerinde bu mevzuata daha ayrıntılı olarak değinildiğini göreceksiniz. (Kitabın bu bölümündeki bazı bilgiler Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Sosyal Hizmet Mevzuatı kitabında da kullanılmıştır (2012).)

Bu bölümü okudunuz ve sonuna geldiniz. Diğer üniteleri daha iyi anlayabilmek için kendinize bu üniteyle ilgili neler öğrendiğinize ilişkin sorular sorunuz ve yanıtlayınız. Anlamadığınız yerlere dönüp bir daha gözden geçiriniz.

Özet

Bir dersi iyi anlamak için bu ünite de önce ne anlatılmak isteniyor ona bakmak gerekir. Bunun için de herşeyden önce konu ile ilgili kavramları iyi kavramalıdır. Mevzuat, vaaz edilenler, yani, konular, yani, konular anlamında bir sözcüktür. Konular hükümler olarak anlayabiliriz. Çoğul bir sözcüktür. Dolayısıyla mevzuatlar denemez, denmemelidir.

Konumuza daha yaklaşmak için mevzuatı teknik ve sosyal mevzuat olarak ayırıp sosyal içerikli mevzuata odaklanabiliriz. Geniş anlamda sağlık, eğitim, adalet mevzuatı gibi mevzuat sosyal mevzuattır. Ancak, mevzuatın derlenmesinde sosyal mevzuat dendiğinde daha çok sosyal hizmet alanlarıyla ilgili mevzuat anlaşılmalıdır. Bu alanlar da sosyal çalışmanın ilgi alanı olan konulardır. Örneğin, çocuk, genç, yaşlı, kadın, engelli, tutuklu ve hükümlü, hasta, alkolik, madde bağımlısı... vb. konularında yazılı hukuk kurallarının tümü sosyal hizmet mevzuatıdır. Sosyal hizmet mevzuatının içinde sadece bu saydığımız konular değil, o alanlarda çalışan mesleklerle ilgili mevzuat ile o alanlarda kurulu olan kamu, yerel, özel ve sivil örgütlenmelerin kurulma ve işletme mevzuatı da girer.

Hukuk haklar sözcüğünün çoğulludur, ancak çok daha geniş bir anlam yüklenmiştir. Bir toplumun düzen ve kurallar içinde sağlıklı yürümesi için gerekli tüm yazılı kurallara hukuk denir. Hukuksuz toplumda kaos olur, yani kargaşa olur, düzen olmaz. Bu anlamda hukuk düzen demektir aynı zamanda.

Tarihte toplumsal düzen kuralları dendiğinde din, ahlak, görgü ve yazılı hukuk kuralları anlaşılır. Bu tarihsel süreci iyi kavrayınca bugün geçerli olan yazılı hukuk kurallarını anlamak daha kolaylaşır. Yazılı hukuk kuralları deyince bir toplumsal düzeni sağlamak parlamentolarda hazırlanan ve çıkarılan çeşitli mevzuat akla gelir. Bu arada her toplumda yürürlükte olan din, ahlak ve görgü kuralları da devam eder.

Parlamentoda hazırlanan ve çıkarılan mevzuat çok çeşitlidir. Bunların başında anayasalar gelir. Anayasalar bir ülkede hazırlanan en üst düzeydeki yazılı hukuk kurallarıdır. Diğer tüm mevzuat buna uygun olmak zorundadır. Anayasa ile çelişen bir yasa ya da başka bir yazılı düzenleme olamaz.

Her ülkenin kabul ettiği birtakım uluslararası antlaşma ve sözleşmeler, kararlar, ilkeler de

olabilir. Bunlar da anayasa çerçevesinde o ülkenin parlamenter kurallarına göre o ülkenin yazılı hukuk kuralı haline getirilir. Yasayla kabul edilir.

Demek ki anayasadan sonra yasalar (kanunlar) geliyor. (Yasa ile kanun aynı şeydir, aynı anlamdadır. Birbirinden farkı yoktur.) Yasa anayasadan sonra çıkarılan en üstteki hukuksal düzenlemedir. Parlamentoda Kabul edilir. Türkiye Cumhuriyeti parlamentosunun adı Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

Yasadan sonra yasa gücünde kararname, içtihat, tüzük, yönetmelik, yönerge, kararname, genelge, özelge gelirler. Bunların herbiri kendisinden bir üstte olan yazılı hukuk düzenlemelerine aykırı olmamak koşuluyla onun daha ayrıntılı yazılmış olanlarıdır. Bunların hepsi birlikte bir hukuksal bütünlük oluşturur. Tamamına mevzuat denir.

Mevzuat kendi içinde daha kolay ulaşılmak için çeşitli şekillerde derlenir. Sağlık mevzuatı, eğitim mevzuatı, trafik mevzuatı gibi... Sosyal hizmet mevzuatı da bunlardan biridir. Sosyal hizmet alanları ile ilgili mevzuat bu kapsama girer. Çocuklarla, yaşlılarla, engellilerle... yani sosyal hizmet elemanlarının çalıştığı birey ve konularla ilgili her türlü mevzuat sosyal hizmet ya da sosyal hizmetler mevzuatıdır.

Anayasalarda ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da sosyal hizmetlerle ilgili maddeler vardır. Bunları yukarıda okuduğunuz metinde gördünüz. Bunlar sosyal hizmetlerle ilgili en üst düzeydeki yazılı ulusal düzenlemelerdir. Kendisindene aşağıda olan mevzuat için yol göstericidirler.

Uluslararası sosyal hizmet mevzuatı da bir ülke tarafından benimsenip ulusal mevzuat kapsamına alınırsa o ülke mevzuatının bir parçası olur. Örneğin uluslararası düzeyde evlatlık alma ya da verme nasıl olacaktır. Bunu uluslararası mevzuat düzenler.

Daha alt düzeydeki, yani tüzük, yönetmelik, yönerge gibi mevzuat da uygulamalara ışık tutar. Bir işletmenin nasıl kurulacağını ve işletileceğini, o işletmede, kuruluşta uyulması gereken kuralları gösterir. Böylece uluslararası düzeyden ulusal düzeye, ulusal düzeyden bir işletme düzeyine ve kişilerarası ilişkilere kadar düzeni sağlayan tüm kurallar o ülkenin mevzuatını oluşturur.

Kendimizi Sınavalım

1. Mevzuat ne demektir?
 - a. Bir ülkede çıkarılan yasalar
 - b. Sadece görgü kuralları
 - c. Yazılı hukuk kurallarının bütünü
 - d. Parlamentoda görüşülen konular
 - e. Bakanlıkların kurulması ile ilgili yasalar
2. Aşağıdakilerden hangileri sosyal hizmet mevzuatı içine girmez?
 - a. Çocuklarla ilgili mevzuat
 - b. Kadınlarla ilgili mevzuat
 - c. Alkoliklerle ilgili mevzuat
 - d. Kreş kurulması ile ilgili mevzuat
 - e. Trafik mevzuatı
3. Hukuk aşağıdaki hangi tür ilişkileri düzenler?
 - a. İnsan insan ilişkilerini
 - b. Devlet ile insan ilişkilerini
 - c. Devlet ile sivil toplum örgütleri ilişkilerini
 - d. Kurum kuruluş ilişkilerini
 - e. Bunların tamamını
4. Aşağıdaki ifadelerden hangisi en kısa ve en doğru olarak hukuku anlatır?
 - a. Toplumsal ilişkileri düzenleyen yazılı kurallar bütünü.
 - b. Toplumsal ilişkileri düzenleyen yasalar
 - c. Sadece insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünü
 - d. Toplumsal ilişkiler
 - e. Yaptırımlar
5. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal düzen kuralları arasında sayılmaz?
 - a. Din kuralları
 - b. Ahlak kuralları
 - c. Görgü kuralları
 - d. Yazılı hukuk kuralları
 - e. Doğa kuralları
6. Toplumsal düzen kurallarını geçerli, işlerli ve sürekli kılan en önemli ve temel özellik aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Yazılı olmaları
 - b. Yaptırım güçleri
 - c. Korku
 - d. Yasalara saygı
 - e. Devletin gücü
7. Toplayıcılık ve avcılık dönemini anlatan toplumsal düzen kuralları aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Ahlak kuralları
 - b. Din kuralları
 - c. Görgü kuralları
 - d. Yazılı hukuk kuralları
 - e. Hepsi
8. Uluslararası yazılı hukuk kurallarının en önemli özelliği aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Tüm ülkeleri belli yaptırımlarla bağlamaları
 - b. Devletleri değil ulusları bağlamaları
 - c. Uluslararası parlamento tarafından çıkarılmış olmaları
 - d. Tüm dünyada uyulması gereken genel ilke ve kuralları açıklamaları
 - e. Sadece gelişmemiş ülkeleri hedef almaları
9. Aşağıdakilerden hangisi ulusal düzeyde en kapsamlı ve temel yazılı hukuk kuralıdır?
 - a. Yasa
 - b. Uluslararası sözleşme
 - c. İçtihat
 - d. Özelge
 - e. Anayasa
10. Türkiye’de yazılı bir hukuk kuralının geçerli olabilmesi için aşağıdakilerden hangi aşamanın tamamlanmış olması gerekir?
 - a. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış olması
 - b. T.C. Resmi Gazetede yayınlanmış olması
 - c. Parlamentoda kabul edilmiş olması
 - d. Başbakan tarafından imzalanmış olması
 - e. Yaptırıma bağlanmış olması

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. **c** Yanıtınız yanlış ise “Giriş” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. **e** Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Hizmetler Mevzuatı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. **e** Yanıtınız yanlış ise “Hukukun Temel Kavramları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. **a** Yanıtınız yanlış ise “Hukukun Temel Kavramları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. **e** Yanıtınız yanlış ise “Toplumsal Düzen Kuralları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. **b** Yanıtınız yanlış ise “Toplumsal Düzen Kuralları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. **a** Yanıtınız yanlış ise “Toplumsal Düzen Kuralları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. **d** Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Mevzuat Çeşitleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. **e** Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Mevzuat Çeşitleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. **b** Yanıtınız yanlış ise “Giriş” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bir ülkede yürürlükte olan tüm yazılı hukuk kurallarına mevzuat denir. Mevzuat mevzular demektir. Mevzunun çoğuludur. Arapça –at eki mevzu sözcüğünü çoğul yapar. Mevzuat anlam olarak vaaz edilenler, konular demektir. Bir ülkede toplumsal, ulusal, yönetsel, kurumsal her boyutta düzeni sağlayan yazılı hukuk kuralları bütünüdür.

Sıra Sizde 2

Din, ahlak ve görgü gibi toplumsal düzen kuralları parlamentolar tarafından çıkarılan yazılı hukuk kurallarının temelini oluşturur. Bunun hukuk biliminde ifadesi şöyledir: Yazılı hukuk kurallarını oluşturan, yazılı hukuk kurallarının dayandığı üç kaynak bulunmaktadır: İnsanlarda bulunan vicdan, adalet duygusu ve gelenekler. Zaten bunların tamamı din, ahlak ve görgü kuralları tarafından temellenmiştir, çünkü bu üç öge de insandaki vicdan ve adalet duyguları ile örtüşmekte, geleneklerimizi oluşturmaktadır.

Sıra Sizde 3

Türkiye’de geçerli mevzuat çeşitleri şunlardır: Anayasa, uluslararası antlaşma ve sözleşmeler. (Bunlar arasında uluslararası ilke kararları ve yönergeler de yer alır.) Yasalar, yasa gücünde kararname, içtihatlar, tüzükler, yönetmelikler, yönergeler, kararname, genelgeler, özelgeler. Bunlar yukarıdan, yani en temel ve genel olandan, aşağıya, yani en dar kapsamlı, en sınırlı, en uygulamaya dönük olana doğru sıralanmıştır. En yukarıdakiler genel ve kapsayıcı ilkeleri, en aşağıdakiler uygulamaya dönük olanları anlatırlar. Bunların ayrı ayrı neler olduklarını anımsamak için de lütfen ilgili bölümü tekrar gözden geçiriniz. Yani, Türkiye’de Mevzuat Çeşitleri bölümünü...

Sıra Sizde 4

Sosyal hizmet ve sosyal çalışma mevzuatını öğrenmeye başlamadan önce mevzuatın ne demek olduğunu öğrendiniz. Mevzuatın toplumsal kaynaklarını, din, ahlak, görgü kurallarını öğrendiniz. Mevzuat çeşitlerini öğrendiniz ve sonar Türkiye’de sosyal hizmet mevzuatını ele aldınız. Bunların neler olduğunu, sosyal hizmet mevzuatının neleri kapsadığını öğrendiniz.

Yararlanılan Kaynaklar

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, No: 4058, Kabul Tarihi: 9 12 1994, TC Resmi Gazete Tarihi: 11 12 1994, Sayı: 22138.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Kabul Tarihi: 6 Nisan 1949, TC Resmi Gazete tarihi: 27 Mayıs 1949, Sayı: 7217.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair Kanun, No: 6251, Kabul Tarihi: 24 11 2011, TC Resmi Gazete Tarihi: 29 11 2011, Sayı: 28127.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmenin Kabulüne Dair Kanun, No: 3232, Kabul Tarihi: 11 06 1985, TC Resmi Gazete Tarihi: 25 06 1985, Sayı: 18792.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 2001, Aileyle İlgili İki ya da Çok Taraflı Uluslararası Antlaşma ve Sözleşmeler, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Sayı: Yok. 659 sayfa

T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1992, Yürürlükteki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Mevzuatı, Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, Sayı: 24.

T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2002, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Mevzuatı, Ankara: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, Sayı: 39.

T.C. Devlet Bakanlığı Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1998, Aileye Yönelik Mevzuat, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Sayı: 107. 537 sayfa.

T.C. Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, (Yılsız), Sporla İlgili Kanun – Tüzük – Yönetmelik ve Beynelmillel Oyun Kaideleri, 803 ve 1611 sayfalık iki cilt.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, No: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982, TC Resmi Gazete: Tarih: 9/11/1982, Sayı: 17863 (Mükerrer).

Yazıcıoğlu, Cafer Tufan. (Yılsız), Yaşlılık Hukuku, Ankara: Türkiye İşçi Emeklileri Derneği Yayını. 1584 sayfa.

29 No'lu "Cebri veya Mecburi Çalıştırmaya İlişkin Sözleşmenin Kabulüne Dair Kanun, No: 4333, Kabul Tarihi: 23 Ocak 1998, TC Resmi Gazete Yayımlı Tarihi: 27 Ocak 1998, Sayı: 23243.

138 No'lu İstihdama Kabulde Asgarî Yaşa İlişkin UÇÖ Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair Kanun, Kanun No: 4334, Kabul Tarihi: 23 01 1998, TC Resmi Gazete Tarihi: 27 01 1998, Sayı: 23243.

182 No'lu Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesinin Kabulüne Dair Kanun, No: 4623, Kabul Tarihi: 25 Ocak 2001, TC Resmi Gazete Tarihi: 3 02 2001, Sayı: 24307.

www.asayis.pol.tr/belge/cocuk_haklari_sozlesmesi.pdf